

САВРЕМЕНА СРПСКА ФОЛКЛОРИСТИКА XII

Уређивачки одбор

др Дејан Ајдачић, Instytut Studiów Klasycznych i Sławistyki, Uniwersytet Gdański

др Екатерина Анастасова, Институтът за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН, София

др Смиљана Ђорђевић Белић, Институт за књижевност и уметност, Београд

др Ольга Белова, Институт славяноведения Российской академии наук, Москва

др Таццяна Валодзина, Центр исследований белорусской культуры, языка и литературы НАН Беларуси, Минск

др Драгана Ђурић, Балканолошки институт САНУ, Београд

др Бранко Златковић, Институт за књижевност и уметност, Београд

др Александар Јерков, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, Београд

dr Joanna Rękas, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań

dr Mirjam Mencej, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana

др Оксана Микитенко, Институту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України, Київ

др Данка Лајић Михајловић, Музиколошки институт САНУ, Београд

др Данијела Поповић Николић, Филозофски факултет, Ниш

др Jaroslav Otčenášek, Etnologický ústav Akademie věd České republiky Praha

др Јеленка Пандуревић, Филолошки факултет Универзитета у Бањој Луци, Бања Лука

др Данијела Петковић, Институт за књижевност и уметност, Београд

др Бошко Сувајџић, Филолошки факултет Универзитета у Београду

Рецензенти

др Ана Витанова-Рингачева, др Зорица Витић, др Богдан Дражета,

др Смиљана Ђорђевић Белић, др Мирјана Закић, др Сања Златановић,

др Бранко Златковић, др Милина Ивановић Баришић,

др Светлана Јурьевна Королёва, др Сања Лазаревић Радак, Милан Лукић,

др Зона Мркаљ, др Јеленка Пандуревић, др Љубинко Раденковић,

др Немања Радуловић, др Сања Ранковић, др Биљана Сикимић,

др Наташа Станковић Шошо, др Бошко Сувајџић, др Светлана Ђирковић

САВРЕМЕНА СРПСКА ФОЛКЛОРИСТИКА XII

Тематски зборник радова

Уредници

др Данијела Петковић
др Дејан Ајдачић

Удружење фолклориста Србије, Београд
Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, Београд
Комисија за фолклористику Међународног комитета слависта
Центар за културу „Вук Караџић”, Лозница
Научно-образовно културни центар „Вук Караџић”, Тршић

Београд – Лозница – Тршић 2023

САДРЖАЈ

УВОДНА РЕЧ	9
------------------	---

I

Великани словенске фолклористике

Бошко Сувајцић АКАДЕМИК НАДА МИЛОШЕВИЋ ЂОРЂЕВИЋ – КОРИФЕЈ СРПСКЕ ФОЛКЛОРИСТИКЕ	13
--	----

Наташа Станковић Шошо ДОПРИНОС АКАДЕМИКА НАДЕ МИЛОШЕВИЋ ЂОРЂЕВИЋ РАЗВОЈУ ФОЛКЛОРИСТИКЕ У НАСТАВИ	33
--	----

Миливој Бајшански АНТОЛОГИЧАРСКИ РАД НАДЕ МИЛОШЕВИЋ ЂОРЂЕВИЋ	43
---	----

Ана Витанова-Рингачева, Сузана Мицева СОВРЕМЕНИОТ МАКЕДОНСКИ ФОЛКЛОРИСТ ИВАН КОТЕВ – МОСТ МЕЃУ МАКЕДОНСКАТА И СРПСКАТА ФОЛКЛОРИСТИКА (ФАКТОГРАФСКО-АНАЛИТИЧКИ ПРИСТАП)	57
---	----

Вероника Абрамова, Јулија Архангелскаја «ЭТО ВСЁ МОИ ДРУЗЬЯ – ПРОПП, ШАПОР И ПОТЕБНЯ»: УЧЕНЬЕ-СЛАВИСТЫ В СОВРЕМЕННОМ СЕТЕВОМ ФОЛКЛОРЕ	65
---	----

Александра Бјелић РУКОПИСНА БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА О НАРОДНОЈ КЊИЖЕВНОСТИ ВОЈИСЛАВА М. ЈОВАНОВИЋА МАРАМБОА	79
--	----

II

Словенске фолклористичке везе

Иван Котев ФОРМИ НА СОРАБОТКА МЕЃУ МАКЕДОНСКИТЕ И СРПСКИТЕ ФОЛКЛОРИСТИ	93
--	----

Дејан Ајдачић СРПСКИ ФОЛКЛОР У РУСКОЈ ФОЛКЛОРИСТИЦИ 19. ВЕКА	105
---	-----

Мирослава Караџуба СЕРБСКА НАРОДНА ПОЕЗИЈА В УКРАЊНСЬКИЈ ЛІТЕРАТУРНИЈ ІНТЕРПРЕТАЦІЈІ СЕРЕДИНИ ХІХ–ХХ СТ.	117
---	-----

Михал Пејаш ПОЉСКЕ ЕЛИТЕ О ХАЈДУЧКОМ ПОКРЕТУ КОД СРБА – ДИЈАХРОНИЈСКИ ПРЕГЛЕД	129
---	-----

Зона Мркаљ
ЕЛЕМЕНТИ СЛОВЕНСКОГ ФОЛКЛОРА У СРПСКИМ ЧИТАНКАМА 137

Ана Витанова-Рингачева
ЕРОТСКИТЕ НАРОДНИ ПЕСНИ ВО МАКЕДОНСКАТА И СРПСКАТА
ТРАДИЦИЈА ВО КОНТЕКСТ НА ОБРЕДНАТА ПРАКТИКА (ВРЗ ПРИМЕРИ
ОД КНИГАТА *ИГРАЛЕ МОМИ ПО МЕСЕЧИНА* ОД ИВАН КОТЕВ
И ДЕЛОТО НА ВУК КАРАЏИЌ) 149

Наташа Дракулић Козић
УПОРЕДНИ ПОГЛЕД НА СРПСКУ И СЛОВАЧКУ ВАРИЈАНТУ БАЈКЕ
О ЦАРЕВИЋУ, КРАЉЕВИЋУ КОЈИ СЕ ЖЕНИ ДЕВОЈКОМ-ПАУНОМ 165

Снежана Милојевић
ФОЛКЛОРНИ МОТИВ ПРЕРУШЕНОГ КРАЉА
У *ЖИТИЈУ КРАЉА МИЛУТИНА* ДАНИЛА II 179

III

У свету епске песме

Дејан Илић
ЗБИРКА ЕПСКИХ ПЕСАМА НИКОЛЕ Т. КАШИКОВИЋА 195

Данијела Петковић
НЕУГЛЕДНИ ЈУНАЦИ ЈУЖНОСЛОВЕНСКИХ ЕПСКИХ ПЕСАМА
И РУСКИХ БИЉИНА 223

Данијела Лекић
„ПОМАЛО ЈЕ ТАКИЈЕХ ЈУНАКА“:
ОДМЕТНИЦИ И ЈУНАЦИ У „БАНОВИЋ СТРАХИЊИ” И *БЕОВУЛФУ* 233

Марија Миљковић
ФУНКЦИЈА ПОСЕСТРИМЕ
У НАРОДНИМ ЕПСКИМ ПЕСМАМА СА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ 247

IV

Људи, обичаји, предања

Драгана Ђурић
ОБИЧАЈНИ ПОСТУПЦИ ПРИЛИКОМ УМИРАЊА ЧОВЕКА У КУЋИ
– НЕКЕ СЛОВЕНСКЕ ПАРАЛЕЛЕ 263

Биљана Анђелковић
МИЛОШ ОБИЛИЋ У НАРОДНОМ И МАНАСТИРСКОМ ПРЕДАЊУ
У ОКОЛИНИ ГОЛУПЦА 277

Александар Павловић
СРБИ У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ: НАРАТИВИ О САДАШЊИЦИ
И ЖЕЉЕНОЈ СУТРАШЊИЦИ У СВЕТЛУ ПАРАЛЕЛЕ
СА МОТИВИМА ФОЛКЛОРНИХ ФОРМИ 295

Богдан Дражета ПРОЖИМАЊА, УДАЉАВАЊА И СПОРЕЊА МЕЂУ БОШЊАЦИМА, СРБИМА И ХРВАТИМА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ ПОЧЕТКОМ ХХІ ВЕКА	321
--	-----

V

Музика и речи

Зорана Гуја Дражета ЈЕЛИЦА БЕЛОВИЋ БЕРНАЦИКОВСКА: ОД МАЛЕ ВЕЗИЉЕ ДО ГУСЛАРСКИХ ПЈЕСАМА КРОЗ ПРЕПИСКЕ И САРАДЊЕ	337
--	-----

Веселка Тончева ТРАДИЦИОННАТА ПЕСЕН НА <i>ГОРАНИТЕ</i> В ИЗСЛЕДВАНИЯТА НА СРЉБСКИ, СЛАВЈАНСКИ И ЧУЖДЕСТРАННИ АВТОРИ	351
---	-----

Милица Стојановић „МУЗИЧКИ ГЛАГОЛИ” У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ – ГЛАГОЛИ МОТИВИСАНИ НАЗИВИМА НАРОДНИХ МУЗИЧКИХ ИНСТРУМЕНАТА	365
--	-----

Драгана Цвијовић СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА ЛЕКСЕМА КОЈИМА СЕ ИМЕНУЈУ ЧЛАНОВИ ПОРОДИЧНИХ И РОДБИНСКИХ ОДНОСА У ЗБИРЦИ ПРИПОВЕДАКА <i>СЛИКЕ ИЗ СЕОСКОГ ЖИВОТА</i> Ј. ВЕСЕЛИНОВИЋА	377
---	-----

VI

Нова струјања и прагматика фолклора

Смиљана Ђорђевић Белић ПАНДЕМИЈА COVID 19 – ЕТИОЛОШКО-ЕСХАТОЛОШКИ НАРАТИВ НА ПРИМЕРИМА ИЗ СРБИЈЕ	389
--	-----

Suzana Marjanić „CELL-APOCALYPSE” STEPHENA KINGA U KONTEKSTU REALNIH IZVJEŠTAJA O GEOINŽENJERINJU ILI O TEORIЈAMA ZAVJERA КАО СУВРЕМЕНИМ ПРЕДАЈАМА	415
---	-----

Магдалена Богуславска ТЕРАПЕУТСКИ ЗНАЧАЈ СЛОВЕНСКОГ ФОЛКЛОРА У САВРЕМЕНОЈ КУЛТУРИ. СЛУЧАЈ СЛОВЕНСКЕ ГИМНАСТИКЕ ЗА ЖЕНЕ	429
--	-----

Вероника Абрамова СИМВОЛЫ РЕГИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ В ТУЛЬСКОМ ГОРОДСКОМ ФОЛКЛОРЕ	441
---	-----

Марко Стојановић МАНИФЕСТАЦИОНИ ТУРИЗАМ У КОНТЕКСТУ НЕМАТЕРИЈАЛНОГ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА	457
--	-----

Ана Витанова-Рингачева*,
Сузана Мицева**
Универзитет „Гоце Делчев“
Штип, Северна Македонија

39:303.686-028.16:[929 Kotev I.
39(=163.3)(=163.41):929 Kotev I.
39:3.077.5:[929 Kotev I.

СОВРЕМЕНИОТ МАКЕДОНСКИ ФОЛКЛОРИСТ ИВАН КОТЕВ – МОСТ МЕЃУ МАКЕДОНСКАТА И СРПСКАТА ФОЛКЛОРИСТИКА (фактографско-аналитички пристап)

Далечната 1970 година Македонскиот институт за фолклор ќе направи мрежа од „дописници“ или соработници, кои ќе прибираат изворни фолклорни материјали од различни делови на Македонија. Визионерството на еден таков подвиг ќе се види децении подоцна во делото на еден од најистрајните, но и највредни собирачи на фолклор во Македонија и Југоисточна Европа. Иван Котев не само што почнал да запишува, туку и го дешифрирал, го проучувал, издавал, но и истражувал фолклорот на Македонците во Југоисточниот дел на земјата и пошироко, во балкански контекст. Она што низ својата научно-истражувачка и собирачка дејност го правел изминатите пет децении е сериозен влог во балканската фолклористика. Котев низ годините презентирал свои трудови на голем број меѓународни симпозиуми и конференции, а меѓу нив особено вреди да се спомне неговата улога во поврзувањето на фолклорот и истражувањата меѓу Македонија и Србија. Во овој труд, тргнувајќи од аналитичко-фактографскиот пристап ќе се обидеме да ја прикажеме неговата дејност и начинот на кој тој го поврзува фолклорот во двете земји.

Клучни зборови: фолклор, Котев, собирач, Македонија, Србија, Балкан.

Мостот како поим прави бројни асоцијации, меѓу кои и книжевни како на нобеловецот Иво Андриќ, во чие творештво значајно место заземаат мостовите. „Човештвото постојано гради мостови и мостовите никогаш не се доволни...поважни се од куќа и посвети и поопшти и од храмовите.. сечии и кон секого еднакви..не служат на ништо што е тајно или зло...“ Овој извадок од познатиот есеј „Мостови“ на Андриќ совршено го отсликува она што половина век го прави скромниот великан на современата македонска фолклористика, Иван Котев. Гради мостови, нераскинливи фолклорни релации без кои современата фолклористика несомнено ќе беше посиромашна. Полни пет децении Иван Котев е еден од најистакнатите и најплодни македонски

* ana.ringaceva@ugd.edu.mk

** suzanamiccev@gmail.com

фолклористи. Неговиот влог во собирањето на теренски, автентични фолклорни единици го прави особено значаен за собирањето на народното творештво по последните децении од дваесетиот век и почетокот на 21 век, во југоисточниот регион на Македонија, терен кому му требаше истражувач и запишувач од ваков калибар. Половина век тој го следи развојот на српската и македонската фолклористика и активно учествува со свои научни трудови на симпозиуми во Македонија, Србија, но и низ целиот Балкан. Во неговата богата библиографија се содржани десетици текстови кои сведочат за богатата научна и истражувачка работа. Во овој труд ќе се обидеме да направиме преглед на темите коишто биле негов интерес низ годините и на кој начин тој го проучувал, но и го доближувал фолклорот во Македонија и Србија. Котев е редок пример на предан зачувувач на народниот бит, човек кој темелно навлегува во фолклорот, и затоа анализата на неговите трудови ќе ни даде уште еден поглед во фолклорниот континуитет и соработката на фолклористите од двете земји.

Фолклорот е широк поим кој до денес не е докрај дефиниран и се однесува на проучување на целокупната создадена материјална и нематеријална култура, вклучувајќи го тука материјалниот фолклор, нематеријалниот фолклор и обичајниот фолклор (Трубарац Матић, 2017: 423). За фолклорот најчесто се вели дека води „усен, орален начин на живот“, пренесувајќи се од еден раскажувач на друг и патем често менувајќи се. Нематеријалната, усната култура која е посебен фокус на интерес на фолклористиката постепено се намалува. Современиот начин на живот, сè поосамениот живот на луѓето ја намалува важноста и застапеноста на нематеријалната култура, но дали таа треба да се остави, да исчезне? И овде повторно се наметнува благородната, неизнасилена дејност на Котев, кој со своето посветено собирање жив фолклор му пркоси на времето. Тој е спротивставен на тековите. Еден вистински раритет во собирањето и проучувањето на фолклорот што го бележи и зачувава како света реликвија. Фолклорот во своето основно значење е клуч што ја отвора човековата душа и фантазија, ги вербализира низ говорот и тие служат во својата најчесто ритуална намена. Но, денес, кога бабите и дедовците живеат сами, кога селата се напуштени, а младите итаат кон светот, кому се пренесуваат и не ли се забораваат нишките што нè врзуваат со нашето културно и духовно минато? Во екот на една таква состојба, Иван Котев започнува да го запишува, дешифрира и афирмира македонскиот, особено струмичкиот фолклор.

Љубовта кон фолклорот ми ја вдахна мојата мајка Савета Котева која знаеше многу песни. Дури предеше на родајниот, пееше; дури ткаеше на разбојот, пееше; дури месеше леб и ја нагоруваше тешката подница-пак пееше. Уште како дете си запишував песни во една тетратка, која за жал, ми загина. Едно е љубовта кон фолклорот, друго е поттикот и помошта. Моите вистински почетоци за собирање и, подоцна за проучување на фолклорот се случија многу подоцна а се поврзани со Блаже Ристовски. (Котев, 2019: 57)

Во текот на педесет активни години, Котев собирал и анализираше, истражувал и дешифрирал резултатите ги презентирал преку научни трудови. Некои од неговите дела директно ги споредуваат одликите на песните во македонскиот и српскиот фолклор. Според Рингачева, на Балканот посебно внимание привлекуваат две меѓусебно слични верувања. Едното се однесува на човекот, кој, благодарение на натприродната сила што ја поседува, може да изврши влијание врз атмосферските неприлики и да спречи појава на град, и другото, верување дека постои натприродно суштество кое има човечки особини и наликува на човек, а ја поседува истата моќ (Рингачева, 2016: 209). Котев се интересира како патувала легендата, застапеноста на вилите и самовилите во песните за Крале Марко во македонската и српската епика. Станува збор за епски јунак, можеби најголемиот што постоел на овие простори и кој се среќава во фолклорот на јужнословенските простори. Податоците кои ги имаме за Марко Крале се скудни и тие не можат да откријат многу за неговите подвизи, како и за неговиот живот, па во таков случај, честопати се потпираме на народното творештво, на она што останало во колективната меморија на народот. Она што како легенда се доразвило, се надградilo и создало еден надреален лик, јунак над јунаците. Марко Крале живеел во 14 век. Татко му е Волкашин, еден од најугледните српски феудалци во рамки на Душановата држава. Името му се среќава и во некои белешки и хроники од неговото време како син на Волкашин, а подоцна како крал (Пенушлиски, 1983). Анализирајќи го веќе собраниот фолклор и тоа од некои од најистакнатите и најзначајни собирачи, како браќата Миладиновци и Вук Караџиќ, Котев нурнува во фолклорните азна на двата народа, ги запознава поблиску, ги поврзува и секогаш ќе може да се даде ново толкување на приказните, затоа што пренесувајќи се во различните средини, приказните добиваат и нови значења. Нови симболи карактеристични токму за луѓето кои таму живеат. Анализирајќи го собраното народно творештво од Миладиновци и Караџиќ во песните за Марко Крале каде се среќаваат самовилите, наидуваме на еден патерн – самовилите се неземски суштества со волшебна моќ и од нив нешто се бара: да исполнат некое барање, некоја желба или молба. Во примерот од Миладиновци, самовилата му помага на Марко Крале да се справи со лутиот непријател:

- Море, еј вие, самовили посестрими,
ја помогнете, море, ја кажете,
како да убијам, море, Муса Кесеџија?
Море, проговара сестра самовила:
- Море, ја бркни си во десна чизма,
море, извади си остри ножој,
море, па прободи Муса Кесеџија!

Како што ќе забележи Котев, самовилите се и суетни, не сакаат да бидат надминати во ниту една вештина: пеење, играње, стрелање. Понесена од

зависта кога го слушнала како пее, вила Равјојла го застрелала војводата Милош кој патувал со Марко Крале (Котев, 2016):

Зашто, вило, да те бог убије!
Зашт` устрели побратима мога?
Дај ти биле ономе јунаку,
јер се нећеш наносити главе!

Балканот има заедничка традиционална култура во која се вкрстени многу влијанија на различни култури, а исцртувањето на границите, офрмувањето на нациите се чувствува во варијациите на фолклорното наследство кое во секоја средина добива свои специфики. Границите кои ние денеска ги знаеме, почитуваме, сепак, не успеале да го омеѓат народниот дух, да ја запрат песната на полпат, да го спречат човекот да не го пренесе своето духовно богатство кај браќата, соседите, пријателите отаде. И потаму. Впрочем, духовното благо е можеби единственото што раздавајќи го се умножува. Собирачите на овие простори биле учители едни на други. Тие добро се разбирале, се поддржувале и на тој начин се следеле во својот раст и развој, затоа што добро знаеле дека напредокот е полн и значаен кога го искусуваат и оние околу нас, кога има разбирање за достигнувањата но и поттик да се оди напред. Она што Котев го работи е темелно истражување, со една свежа љубопитност за откривање, за запознавање на себе, на своето, на нашето. Тој не е само запишувач кој ги собира усните приказни, песни, преданија од секој човек со кого имал контакт, кој сакал да му каже, туку е и неуморен читач кој постојано се надградува и бара поврзување за своите откритија. Таков обид има и во трудот „Сличности и разлики кај неколку песни од Збирката на Станко Костиќ со песните што денеска се пеат во село Ратево – Беровско“, презентирани во 1978 година пред фолклористите од Југославија. Умовите како Котев одамна сфатиле дека ниту еден народ, ни една земја не е изолиран остров, туку една голема испреплетена мрежа во чиј вез сме сите ситно вткаени и обидот да се издвои еден конец ја привлекува и следната нишка. Котев го интересираат раскажувачите и пејачите од неговиот крај, но и оние кои тука поминале и нешто ни оставиле. Кои ги фузирале своите знаења со тукашните искуства, кои им дале на овдешните луѓе трајни документи кои ќе ги користат во општествениот живот, но и во науката. Така, Котев го истражува и престојот на белграѓанецот Александар Андријевиќ во Струмица, каде бил претседател на првостепениот суд.

Александар Андријевиќ потекнува од видна белградска фамилија. Роден е 1877 година во Белград, каде и го завршил Правниот факултет. Неговиот општествено-политички ангажман бил многу поширок од професијата правник. По краткото шестмесечно службување во Струмица, бил распореден на истага должност во Врање, а подоцна ја вршел должноста судија во Апелациониот суд во Скопје. Истовремено бил и претседател на Народниот универзитет за Скопје и за Јужна Србија. (Котев, 2018: 47)

Тој во 1923 година во Ниш ја издал монографијата *Струмица, земља и народ*, каде на само педесетина страници го опишува животот на тогашните струмичани, нивните проблеми, навики и потреби.

Тој укажува на Моноспитовското блато (тој го наречува Моноспитовско Језеро) како извор на комарците со маларичен бакцил. Се залага за исушување на Блатото, со што ќе се спречи ширењето на смртоносната болест. Хигиенските состојби и навики, исто така имаат свое место во монографијата. Во однос на Србија, каде, според авторот народот повеќе се лекува по баби и манастири, овде, во Струмица, луѓето предимство даваат и најчесто помош бараат од лекарот и апотекарот. (Котев, 2018: 50)

Мал е бројот на документи за Струмица во тоа време, време на силни крвопролевања, палења на градот и архивите, па записите на Андријевиќ се значајни не само како фактографски материјали, туку и едно објективно набљудување, необременето од тежината на корените, на личните трауми и загуби. Котев ги анализираше не само неговата монографија, туку и појавата на Андријевиќ во Струмица, еден несекојдневен, учен човек.

Честопати животот на човекот поминува нечујно. Колку и да е голем влогот, трудот, тој пак останува на маргините на секојдневието. Во современието, ежедневните патетики ги потиснуваат тивките, истрајни, сигурни чекори на духовните неимари како Котев. А, отпечатоците од неговите фолклористички „чекори“ се и широки и длабоки. Ја прочувал народната песна, приказна, поговорка во струмичко. Автор е на капиталните дела во македонскиот фолклор *Арантази*, книга со преку 100 автентични приказни од струмичко. Книгата претставува интерес на истражувачите во областа на фолклорот, лингвистиката, литературата и историјата (Котев, 2020: 47). Потоа *Мудроста на вековите*, книга со околу 20.000 поговорки и пословици од струмичко. Низ децениите трпеливо собирање, тој не само што остварувал лични контакти со информаторите, ги убедувал да го пуштат во својот дом, во својот личен простор, во својата интима и да почнат да се отвораат пред него. „Информаторот мора да почувствува дека е важен. Не дека е до тебе, туку над тебе. Не смееш да му пристапуваш со големина, со надменост, или резервиран“ (Котев, 2021). Не е едноставен процесот од дознавање за информатор, до запишување на соодветен носач на материјалот, потоа негова класификација. Според некои забелешки, Котев во својата собирачка дејност снимил околу 1000 луѓе. Најголем дел од таа заокружена бројка, околу 1000 информатори е снимена во нивните домови, во домовите на блиски роднини или пријатели. Или во селското училиште, домот на култура и сл. (Мицева 2022: 233). И информаторите на Котев не биле обични луѓе, туку ерудити, вешти актери кои на „лице место“ ги оживувале песните, приказните, преданијата. Употребувајќи го својот вроден личен манир и харизма, народниот мудрец раскажува уверливо, напати со драмски паузи, но со голема умешност, веродостојно да го пренесе трагичното, реалистичното и фантастичното (Рингачева 2020: 7). Освен што ја собирал усната литература од своите сограѓани, Котев

истовремено низ научно-истражувачката работа се интересирал за нејзината кореспонденција со фолклорот на другите народи. Еден таков труд е „Виното во македонската народна песна и во песните на другите балкански народи“ (Котев, 1997). Во овој него се наведени и народни песни од територијата на Србија, покажувајќи дека мотивите во песните се слични, а темите се поклопуваат.

Градењето мостови не значи само споредување, поврзување на фолклорот од Македонија и Србија, туку и можност да се прикаже дел од сопствениот фолклор, на еден поширок аудиториум, пред колегите истражувачи, научници, фолклористи од Србија и регионот. Да се додаде нов вкус во тој голем балкански колач на народната култура и традиција. Котев бил редовен учесник на научните собири за Балкански фолклор на територијата на цела поранешна Југославија и на редовните Конгреси на сојузот на здруженија на фолклористи на Југославија. Тоа бил мегданот каде овој фолклорист го презентирал своето предано истражување кое било исклучително интензивно од почетокот на седумдесетите години на 20 век, кога Котев длабоко навлегува во фолклористиката. Првите насоки ги добива лично од академик Блаже Ристовски, кој во тој период бил на чело на Институтот за фолклор.

Тој зборуваше со одмерен глас, никогаш не го подигна или спушти гласот, кажаното го потврдуваше со аргументи од секојдневната практика, така што имав јасна слика со што се соочувам. Ми рече дека Институтот ќе се грижи навреме да ме снабдува со магнетофонски ленти, а ќе добијам и полномошно за да немам пречки на теренот додека одам низ селата. Ми спомна дека ќе добијам и комплет прашалници и договор, ама по Нова година. Наближуваше новата 1970 година. Така помина првата средба со Блаже Ристовски. Подоцна, и кога го напушти Институтот, тој секогаш беше подготвен да ми помогне во надминување на тешкотиите на кои наидував. Беше голем човек и пријател. (Котев, 2019)

Така, ја објаснува Котев својата прва средба со Ристовски. Оттогаш, неговата научна и истражувачка работа раснела, се дефинирала и добивала на значење одекнувајќи низ балканските фолклористички кругови. Еланот за собирање и истражување на фолклорниот материјал е особено забележителен во првата деценија од неговата работа. Во тој период и најчесто и најтесно соработувал со колегите истражувачи од тогашна Југославија. На научните средби, Котев се трудел да ги прикаже најспецифичните и најраритени обичаи од регионот во кој работел. Таков, на пример е трудот за сурварските обичаи од струмичко (Котев, 1972). Објаснувајќи ја традицијата на маскирање што со векови се негува во овој регион, дал основа за истражување на сличните ритуали што се практикуваат за време на „некрестените“ денови, кај речиси сите словенски народи. Илинденското востание кое е кулминација на борбата на македонскиот народ против турската власт, било тема за создавање на многу песни кои вредниот запишувач Котев ги зачувал од заборава. Борбата против турскиот окупатор напластила забележително творештво кај сите балкански народи,

а она што го сретнал на просторот од Струмица до Гевгелија го сместил и во научен труд што го елаборирал во Загреб, 1976 година. Плодната интернационална декада ја заокружува со трудот „Една непозната песна за генерал Апостолски“, презентирани во Бања Вручица, 1980 година. И во следните четириесет години, Иван Котев продолжува вредно да собира, да документира и анализира фолклор, а дел од неговите трудови се предмет и на истражување на бројни истакнати македонски фолклористи.

Кон крајот на септември 2022 година, заедно со Иван Котев патувавме од Струмица до Тршиќ вкупно 20 часови со паузите помеѓу автобуските линии. Тоа што во малата група истражувачи беше и овој човек со полни 83 години, со енергија и жар еднаква на било кој млад полетен научник со кого се сретнавме на научната конференција во Тршиќ, Р. Србија, ни говори за сериозноста и одговорноста со кои ја исполнува својата мисија. Сигурно е дека неговиот труд и дело полека ја освојуваат Македонија. Останува како патоказ за младите истражувачи што ќе насолува како треба да продолжи да се гради она што е поставено како темел пред векови, и треба да се доградува упорните и посветени фолклорни неимари.

Цитирана литература

- Витанова-Рингачева, Ана. „Медијаторска атмосферска практика – змејовитиот човек во македонската и здухачот во српската народна традиција“. Зборник на трудови од Меѓународен научен собир. Битола, 2016: 209–222.
- Витанова-Рингачева, Ана. „Сказната како артефакт“. *Арантази*. Струмица: Графосервис, 2020: 5–25.
- Котев, Иван. „Монографија *Струмица, земља и народ* од Александар Андријевиќ: Речит документ за еден град и еден народ“. *Врските меѓу Р. Македонија и Р. Србија низ вековите и денес*. Меѓународна научна конференција за меѓународните и интеркултурните релации. Битола, 2018: 47–54.
- Котев, Иван. „Вилите и самовилите во песните за Марко Крале во македонската и српската народна епика“. Зборник од Меѓународниот научен симпозиум *Афирмација, продлабочување и проширување на вековните културни врски меѓу Р. Македонија и Р. Србија*. Битола, 2016: 261–270.
- Котев, Иван. „Виното во македонската народна песна и во песните на другите балкански народи“. *Етнолог* V, 7–8 (1997): 401–409.
- Котев, Иван. „Сличности и разлики кај неколку песни од Збирката на Станко Костиќ со песните што денеска се пеат во село Ратево – Беровско“. *Зборник од XXV Конгрес на Сојузот на здруженијата на фолклористите на Југославија*. Берово, 1978.
- Котев, Иван. „Одразот на Илинденското востание во песните од Струмичко-гевгелискиот регион“. *Рад XXIII Конгреса Савеза удружења фолклориста Југославије*. Славонски Брод, 1976. Загреб, 1981: 165–168.
- Котев, Иван. „Една непозната песна за генерал Апостолски“. *Рад XXVII Конгреса Савеза удружења фолклориста Југославије*. Бања Вручица, 1980. Сараево 1982: 121–125.
- Котев, Иван. „Моите почетоци како собирач“. *Македонски фолклор*, 2019: 55–69.
- Мицева, Сузана. „Иван Котев – половина век чувар и записничар на народниот бит“. *Македонски фолклор*, 2022: 231–240.
- Пенушлиски, Кирил. *Марко Крале легенда и стварност*. Скопје: Мисла, 1983.
- Трубарац Матић, Ђорѓина. „Фолклор“. У: Љ. Гавриловиќ (ур.). *Етнологија и антропологија: 70 избраних појмова*. Београд: Службени гласник – Етнографски институт Српске академије наука и уметности, 2017: 423.

Лични архиви на авторот

Интервјуа со Иван Котев, снимено на 23.08.2021г. во неговиот дом во Струмица, запис на авторката на овој труд

Промоција на книгата Арапази Иван Котев, 2020 <<https://www.youtube.com/watch?v=GLMA8RISOe0>> 23.08.2021.

Ана Витанова-Рингачева, Сузана Мицева

САВРЕМЕНИ МАКЕДОНСКИ ФОЛКЛОРИСТ ИВАН КОТЕВ – МОСТ ИЗМЕЃУ МАКЕДОНСКЕ И СРПСКЕ ФОЛКЛОРИСТИКЕ (фактографско-аналитички пристап)

Резиме

Рад прати полувековни фолклорни пут Ивана Котева и његов утицај на јачање веза измеѓу македонских и српских фолклориста. То се види не само у темама које обрађује у својим радовима, већ и кроз присуство бројних меѓународних конференција. Из његове библиографије се јасно види да је најинтензивнија сарадња и комуникација фолклориста постојала у периоду бивше Југославије, али обим истраживања које Котев ради у деценијама након осамостаења није мали. Сврха овог рада је да допринесе даљим истраживањима, али и да подстакне изградњу нових мостова којима ќе путовати фолклор, наука и пријателство.

Кључне речи: фолклор, Котев, сакупљач, Македонија, Србија, Балкан.

САВРЕМЕНА СРПСКА ФОЛКЛОРИСТИКА XII

Тематски зборник радова

Издавачи

Удружење фолклориста Србије, Београд
Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, Београд
Комисија за фолклористику Међународног комитета слависта
Центар за културу „Вук Караџић”, Лозница
Научно-образовно културни центар „Вук Караџић”, Тршић

За издаваче

Данијела Поповић Николић
Александар Јерков
Снежана Нешковић Симић
Александра Пурић

Лектура и коректура

Данијела Петковић

Превод резимеа на енглески језик

Данијела Лекић

Припрема за штампу

Матеа Милошевић

Штампа

„Графтек” д. о. о., Београд

Тираж

300 примерака

Београд – Лозница – Тршић 2023

На корицама

Амблем Удружења фолклориста Србије

„Увод у словенску литургију” из циклуса *Словенска епопеја*,

Алфонс Муха

Споменик Ћирилу и Методију, Томе Серафимовски

Темнићки натпис, XI век, Народни музеј Србије

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

398(082)
82.09(082)

САВРЕМЕНА српска фолклористика XII : тематски зборник радова / уредници Данијела Петковић, Дејан Ајдачић. - Београд : Удружење фолклориста Србије : Универзитетска библиотека "Светозар Марковић" : Комисија за фолклористику Међународног комитета слависта ; Лозница : Центар за културу "Вук Караџић" ; Тршић : Научно-образовно културни центар "Вук Караџић", 2023 (Београд : Графтек). - 473 стр. : илустр. ; 24 cm

"Међународни научни скуп Савремена српска фолклористика XII одржан је од 30. септембра до 2. октобра 2022. године у Тршићу." --> Уводна реч. - Радови на више језика. - Тираж 300. - Стр. 9-10: Уводна реч / Уредници. - Напомене и библиографске референце уз радове. - Библиографија уз сваки рад. - Резимеи на енгл., рус. или срп. језику.

ISBN 978-86-7301-193-6 (УБСМ)

1. Петковић, Данијела, 1975- [уредник] [аутор додатног текста] 2. Ајдачић, Дејан, 1959- [уредник] [аутор додатног текста]

а) Фолклористика - Зборници б) Књижевност - Зборници

COBISS.SR-ID 124522505